

БАНДУРА В КАМЕРНО-АНСАМБЛЕВОМУ ЖАНРІ: ВИКОНАВСЬКИЙ АСПЕКТ

Примак Маргарита Василівна,
аспірантка кафедри музичного мистецтва
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
ORCID ID: 0000-0002-4881-3532

У статті досліджується виконавський аспект функціонування бандури в камерно-ансамблевих жанрах, зокрема її роль у формуванні жанрово-стильових і композиційних особливостей сучасної української камерної музики. Особлива увага приділяється аналізу творів українських композиторів ХХ–ХХІ століть, серед яких О. Герасименко, М. Денисенко, В. Мартинюк та І. Тараненко. Розглядаються різноманітні підходи до інтеграції бандури у камерний ансамбль, включно з полістилістикою, імпровізацією, мікрохроматикою та розширеними техніками гри.

У роботі аналізуються структурна функція партії бандури, її композиційні ролі (мелодійна, гармонічна, ритмічна, контрапунктична, імпровізаційна), темброва логіка, жанрові моделі та типи ансамблевої фактури. Досліджується ансамблева драматургія як засіб формування музичного простору та художньо-сислової взаємодії бандури з іншими інструментальними складовими ансамблю, зокрема зі струнними, духовими та ударними інструментами.

У статті окреслюється система виконавських і композиційних взаємозв'язків, у межах яких бандура постає не лише як носій національно-інструментальної традиції, а як повноцінний учасник сучасного камерно-ансамблевого процесу, реалізуючи себе в різних жанрових моделях і типах ансамблевої фактури – від камерних дуетів і тріо до поліінструментальних та електроакустичних формацій. Бандура інтерпретується як інструмент із багатовимірною функціональною природою, що поєднує темброву самодостатність, ансамблеву гнучкість і високий потенціал до стилістичної трансформації.

Матеріал статті розкриває перспективи подальшого розвитку камерно-ансамблевої музики з участю бандури в контексті сучасних художніх процесів, акцентуючи зростання ролі виконавця як активного суб'єкта інтерпретаційного моделювання музичного тексту та сислової організації ансамблевого звучання. Бандура осмислюється як динамічний інструмент сучасної академічної культури, здатний до гнучкої інтеграції в новітні жанрово-стильові системи, формування інноваційних ансамблевих форматів і створення нових моделей художньо-образної взаємодії в камерному музичному просторі.

Ключові слова: бандура, камерно-ансамблева музика, композиційні ролі, темброва логіка, жанрові моделі, ансамблева фактура, ансамблева драматургія, виконавський аспект.

Prymak Marharyta. Bandura in the chamber-ensemble genre: the performance aspect

The article examines the performative aspects of the bandura's role within chamber-ensemble genres, focusing on its contribution to the genre-stylistic and compositional characteristics of contemporary Ukrainian chamber music. Special attention is given to the analysis of works by Ukrainian composers of the 20th–21st centuries, including O. Herasymenko, M. Denysenko, V. Martyniuk, and I. Taranenko. Various approaches to the integration of the bandura into chamber ensembles are considered, including polystylistic techniques, improvisation, microtonality, and extended performance techniques.

The study analyzes the structural function of the bandura part, its compositional roles (melodic, harmonic, rhythmic, contrapuntal, and improvisational), timbral logic, genre models, and types of ensemble texture. Ensemble dramaturgy is examined as a means of shaping musical space and artistic-semantic interaction between the bandura and other instrumental components of the ensemble, including string, wind, and percussion instruments.

The article outlines a system of performance and compositional interrelations in which the bandura appears not only as a bearer of national instrumental tradition, but also as a полноценний participant in the contemporary chamber-ensemble process, realizing its potential across various genre models and types of ensemble texture—from chamber duos and trios to poly-instrumental and electroacoustic formations. The bandura is interpreted as an instrument with a multidimensional functional nature, combining timbral self-sufficiency, ensemble flexibility, and a high potential for stylistic transformation.

The material reveals perspectives for the further development of chamber-ensemble music involving the bandura within the context of contemporary artistic processes, emphasizing the growing role of the performer as an active subject of interpretative modeling of the musical text and semantic organization of ensemble sound. The bandura is conceptualized as a dynamic instrument of modern academic culture, capable of flexible integration into new genre-stylistic systems, the formation of innovative ensemble formats, and the creation of new models of artistic-imaginal interaction within the chamber music space.

Key words: bandura, chamber-ensemble music, compositional roles, timbral logic, genre models, ensemble texture, ensemble dramaturgy, performance aspect.

Вступ. Камерно-ансамблева музика із залученням бандури є важливим напрямом розвитку сучасної української музичної культури, який поєднує національні традиції з інноваційними композиційними та виконавськими практиками. Попит на нові камерні твори з бандурою зростає серед композиторів і виконавців, проте багато аспектів функціонування інструмента

у ансамблі залишаються недостатньо дослідженими. Актуальність роботи зумовлена потребою системного аналізу функціональних можливостей бандури в камерних жанрах, визначення її ролі у формуванні жанрово-стильових особливостей та композиційної структури творів, а також виявлення нових тенденцій у виконавських практиках.

Мета статті – розкрити виконавський аспект бандури в камерно-ансамблевому жанрі як систему композиційних, тембрових і ансамблевих функцій, що визначають художню структуру та жанрово-стильову специфіку сучасної української камерної музики.

Матеріали та методи дослідження. Матеріалом дослідження стали камерно-ансамблеві твори для бандури українських композиторів ХХ–ХХІ століть, зокрема твори О. Герасименко, М. Денисенко, І. Тараненка та В. Мартинюк. Вони демонструють різні підходи до інтеграції бандури у камерний ансамбль, включно з полістилістикою, імпровізаційними елементами, мікрохроматикою та електроакустичними ефектами. Особливу увагу приділено функціональним ролям бандури у композиції: структурна функція партії, темброві взаємодії, ансамблева драматургія та композиційна логіка твору.

Дослідження спирається на міждисциплінарний підхід. Використано музично-аналітичний та жанрово-стильовий методи, що дозволили простежити жанрові моделі творів та композиційні ролі бандури; історико-культурний підхід, який враховує розвиток камерно-ансамблевого бандурного виконавства в Україні; текстологічний аналіз партитур, який виявляє розширені техніки гри та ансамблеву координацію; порівняльний метод, що дозволяє зіставляти різні твори за їх жанрово-стильовими та композиційними особливостями.

Практичне дослідження ґрунтується на аналізі репертуару сучасних ансамблів бандуристів та наукових праць, зокрема М. Березуцької [1], яка висвітлює синтез народного та академічного у ансамблевому виконанні, а також Л. Павленко [5], що досліджує вплив ансамблевого виконавства на розвиток бандурного мистецтва ХХ–ХХІ століть. Використання цих методів забезпечує комплексне уявлення про виконавський аспект функціонування бандури в камерно-ансамблевих жанрах та дозволяє окреслити тенденції сучасної української камерної музики.

Результати дослідження. Сучасна камерно-ансамблева музика за участі бандури вирізняється різноманіттям ансамблевих фактур, які визначають спосіб взаємодії інструментів та формують жанрові характеристики твору. У творах українських композиторів ХХ–ХХІ століть, таких як В. Власов, О. Герасименко, В. Мартинюк, М. Денисенко та В. Павліковський, спостерігається використання як традиційних, так і експериментальних моделей ансамблевого письма, що поєднують гомофонні, поліфонічні та контрапунктичні структури [3; 5].

Гомофонна фактура реалізується у творах, де бандура виступає як мелодійний центр ансамблю, підтриманий гармонічними голосами інших інструментів. Такий підхід дозволяє підкреслити тематичну виразність партії бандури та створити чітку жанрову форму, наприклад у творі О. Герасименко «Мелодія блакитного неба» [3].

Крім того, у сучасних творах помітне застосування імпровізаційно-гібридних фактур, коли частина партії

бандури має відносну свободу у варіюванні мелодії, ритму або тембру. Це забезпечує інтеграцію інструмента у жанрово-стильову палітру твору, дозволяючи поєднувати авангардні прийоми з елементами українського фольклору, як це видно у композиціях В. Мартинюк «Зозуля часу» та «Інтермецо на теми українських народних пісень» [3].

Аналіз жанрових моделей демонструє, що бандура успішно адаптується до різних камерно-ансамблевих форматів: від дуетів і тріо до квітетів і невеликих ансамблів із додатковими ударними та електроакустичними інструментами. Використання типів ансамблевої фактури та жанрових моделей дозволяє композиторам варіювати функціональні ролі бандури у межах твору, створюючи багатопланову музичну драматургію та інтегруючи інструмент у складні композиційні структури [2].

Науковці підкреслюють, що систематичне вивчення типів ансамблевої фактури та їх взаємодії з жанровими моделями є ключовим для розуміння сучасного камерного бандурного мистецтва. В даному контексті І. Лісняк зазначає, що саме через різноманіття фактур та жанрових моделей бандура отримує можливість поєднувати традиційне звучання з інноваційними композиційними прийомами, формуючи унікальні ансамблеві звукові простори та підкреслюючи виконавську майстерність музиканта. Варто погодитись з даним твердженням та звернути увагу на значення гнучких жанрово-композиційних рішень для розвитку камерного репертуару бандуристів.

У сучасних камерно-ансамблевих жанрах бандура виконує різноманітні функціональні ролі, що визначають жанрово-стильові та композиційні особливості творів. Мелодійна роль інструмента проявляється в здатності бандури бути носієм основної тематичної лінії, формуючи характер твору та визначаючи його емоційну доміную. Партія бандури, будучи одночасно гармонічним елементом, забезпечує підтримку ансамблевої гармонії, створює багатопланове звучання та підкреслює структурні взаємозв'язки між голосами інших інструментів. Водночас ритмічна функція бандури полягає у створенні пульсації, ритмічних акцентів, що визначають рухливість ансамблевого тексту та сприяють інтеграції інструмента у динамічну ансамблеву тканину. Контрапунктична функція проявляється через багатолінійні взаємодії з іншими інструментами, де бандура стає активним учасником поліфонічного розвитку твору, забезпечуючи складні музичні поєднання тембрових шарів. Особливе значення має імпровізаційна роль інструмента, що надає виконавцю можливість варіювати мелодійні та ритмічні лінії у межах авторського задуму. Також вона сприяє формуванню індивідуальних виконавських інтерпретацій та розширенню виражальних можливостей камерно-ансамблевого твору [3].

Аналіз творів О. Герасименко, М. Денисенко, В. Мартинюк та І. Тараненка свідчить, що поєднання зазначених функцій реалізується через різні композиційні стратегії, зокрема полістилістику, імпровізаційні елементи, мікрохроматичні інтонаційні структури

та розширені акустичні прийоми звуковидобування. Це дозволяє бандурі органічно інтегруватися в ансамблевий контекст і формувати багатовимірну художню взаємодію між інструментальними партіями [1; 4; 6].

Темброва організація партії бандури визначає її роль у формуванні ансамблевого звукового простору. Завдяки широкому спектру акустичних тембрових відтінків інструмент здатний підкреслювати контрасти звучання струнних, духових та ударних інструментів, зберігаючи при цьому власну темброву індивідуальність і акустичну самодостатність. У творах О. Герасименко та В. Мартинюк спостерігається свідоме використання природного тембру бандури як самостійного колористичного чинника, що формує багатоплановий ансамблевий простір і забезпечує внутрішню динаміку звучання. Темброві характеристики інструмента дозволяють композиторам гнучко розподіляти функції бандури між мелодійним, гармонічним і ритмічним планами, формуючи ансамблеву драматургію та підкреслюючи художню взаємодію інструментальних партій у межах жанрової моделі камерного твору [3]. Наукові підходи, представлені у працях І. Лісняк та М. Березуцької, підтверджують, що системний аналіз структурної та тембрової логіки партій бандури дозволяє чіткіше окреслити механізми взаємодії композитора й виконавця, а також визначити інтерпретаційний потенціал інструмента в сучасних камерно-ансамблевих жанрах [1; 3].

Також велике значення в камерно-ансамблевій музиці з бандурою має ансамблева драматургія, яка визначає розвиток музичного простору, взаємодію між інструментами та структурну логіку твору. Бандура у цьому контексті виступає не лише як носій мелодійної або гармонічної лінії, а й як активний учасник композиційної побудови, що формує динаміку, ритмічні акценти та інтонаційні контрасти [3].

Ансамблева драматургія також передбачає використання тембрових контрастів та динамічних зміщень між партіями інструментів. У композиціях В. Мартинюк, таких як «Зозуля часу» та «Інтермецо на теми українських народних пісень», бандура взаємодіє зі струнними, ударними та електроакустичними інструментами, створюючи розгорнуті ансамблеві сцени, де змінюються колір звуку, ритмічні структури та стилістичні акценти.

Інтеграція бандури у камерно-ансамблеву музику визначає не лише композиційну структуру, а й особливості виконавського процесу. Тобто виконавець стає співавтором музичної драматургії, активно впливаючи на ритм, тембр та динаміку ансамблю. Слід підкреслити важливе значення співтворчого процесу між композитором та бандуристом для реалізації ефективної ансамблевої драматургії.

Виконавський аспект функціонування бандури у камерно-ансамблевих жанрах визначає не лише точність відтворення нотного тексту, а й формування музичної інтерпретації, взаємодію з іншими інструментами та реалізацію композиційних і драматургічних задумів композитора. Сучасні твори для камерних ансамблів із бандурою вимагають від виконавця

високого рівня технічної підготовки, здатності адаптуватися до різних стилів та активно включатися у виконавський процес [3; 4].

У виконавській практиці застосовуються розширені техніки гри, серед яких удари по корпусу, пітцекато, флажолети, арпеджіо з різним тембральним забарвленням, а також одночасне виконання партій на різних регістрах інструмента. Такі прийоми використовуються для створення багатопланової фактури та підкреслення контрастів у ансамблі [2]. У творах О. Герасименко та М. Денисенко бандуристи часто взаємодіють із струнними або ударними інструментами, створюючи ефект контрапунктичної та ритмічної багатоплановості, що підсилює драматургічний розвиток твору. Виконавці також застосовують імпровізаційні елементи, що надає виконанню індивідуальності та свободи в межах композиційних рамок [6].

Важливим аспектом є синхронізація та координація між бандурою та іншими інструментами. Через специфіку налаштування інструмента та особливості техніки гри точність ритмічних співвідношень має вирішальне значення для цілісності ансамблевої фактури. Інна Лісняк [3] підкреслює, що від виконавця залежить не лише технічна реалізація, а й музична драматургія твору, адже бандура виступає як інтегруючий елемент ансамблю.

Таким чином, виконавський аспект у камерно-ансамблевих жанрах включає в себе технічну вправність, інтерпретаційну свободу, ансамблеву координацію та темброве мислення, забезпечуючи ефективну реалізацію композиційних задумів композитора та створення цілісного музичного простору.

Висновки. Дослідження виконавського аспекту функціонування бандури в камерно-ансамблевих жанрах дозволяє окреслити її багатогранну роль у сучасній українській музичній культурі. Бандура виступає інтегруючим елементом ансамблевої фактури, впливаючи на жанрово-стильові та композиційні особливості творів. Її структурна та композиційна функція проявляється у формуванні мелодійних, гармонічних, ритмічних, контрапунктичних і імпровізаційних ліній, що забезпечує цілісність ансамблевого звучання та багатоплановість музичного простору.

Аналіз тембрової логіки партії бандури показує, що інструмент активно інтегрується у ансамбль, взаємодіючи зі струнними, духовими та ударними інструментами, а також із електронними засобами. Така інтеграція відкриває нові можливості для створення контрастних тембрових ефектів, підкреслення драматургічних змін та розвитку ансамблевої фактури.

У сучасній українській камерно-ансамблевій музиці реалізуються різні жанрові моделі та типи фактури, включно з дуетами, тріо, квартетами, ансамблями з електронними інструментами. Композитори, серед яких О. Герасименко, М. Денисенко, І. Тараненко та В. Мартинюк, демонструють широкий спектр композиційних підходів, включаючи полістилістику, мікрохроматику та імпровізаційні елементи.

Виконавські стратегії, що використовуються бандуристами, включають розширені технічні прийоми,

ансамблю координую, синхронізацію та інтерпретаційну свободу, що дозволяє адаптувати партії до різних композиційних задумів і жанрових форм. Особлива увага приділяється ансамблевій драматургії, завдяки якій бандура стає не лише інструментом звучання, а й активним учасником формування музичного розвитку та взаємодії між інструментами.

Узагальнення дослідження свідчить, що функціонування бандури в камерно-ансамблевих жанрах поєднує технічну майстерність виконавця, композиційні можливості інструмента та художню концепцію композитора. Це створює нові перспективи для розвитку української камерної музики та формування сучасного ансамблевого репертуару з активним включенням бандури.

Література:

1. Березуцька М. Репертуар сучасного ансамблю бандуристів: синтез народного і академічного. *Народознавчі зошити*. 2018. № 2 (140). С. 502–506.
2. Кубік О. Є. Специфіка розвитку ансамблевого бандурного мистецтва. Прикарпаття: істориковиконавський аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 28. Том 5. 280 с. С. 127–133. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/28.208907> URL: <http://www.aphn-journal.in.ua/28-5-2020>
3. Лісняк І. Академічне бандурне мистецтво України кінця ХХ – початку ХХІ ст. / ред. Г. Скрипник. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2019. 254 с.
4. Матвіїв Г. В. Звукообразні чинники сучасної бандурної творчості: інструментально-виконавський авторський підхід : дис. ... канд. мист. Одеса, 2021. 190 с.
5. Павленко Л. Вплив ансамблевого виконавства на розвиток бандурного мистецтва ХХ–ХХІ ст. *Культура України*. Вип. 54, 2016. С. 44–54.
6. Савчук І., Білянська Т. Бандура у композиторській творчості Марини Денисенко кінця 1990-х – початку 2000-х: Жанрово-стилістичний контекст задумів. *Науковий журнал: Художня культура. Актуальні проблеми*. 2023. 19 (1), 80–98. URL: [https://doi.org/10.31500/1992-5514.19\(1\).2023.283127](https://doi.org/10.31500/1992-5514.19(1).2023.283127)
7. Яницький Т. Музичне мислення в системі перекладення-транскрипції музичних творів для бандури. *Музичне мистецтво і культура*. 2012. № 16. С. 442–452.
8. Druzha, I., Mandziuk, L., Novytskyi, K., Vodolieieva, N., Panasiuk, I. Chamber-Instrumental Creative Works of Ukrainian Composers of the Late 20th and Early 21st Centuries: An Experimental Discourse (Камерно-інструментальні твори українських композиторів кінця ХХ – початку ХХІ століття: експериментальний дискурс). *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*, 13, 2023. P. 106–111. DOI: 10.33543/j.130237.106111

References:

1. Berezutska, M. (2018). Repertuar suchasnoho ansambly bandurystiv: syntezy narodnoho i akademichnoho [Repertoire of a contemporary bandura ensemble: synthesis of folk and academic]. *Narodознавчі Зошити*, (2), 502–506.
2. Kubik, O. Ye. (2020). Spetsyfika rozvytku ansamblevoho bandurnoho mystetstva: istoryko-vykonavskyi aspekt [Specifics of the development of ensemble bandura art: historical-performative aspect]. In *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, (Vol. 28, Part 5, pp. 127–133). Hel'vetyka.
3. Lisnyak, I. (2019). Akademichne bandurne mystetstvo Ukrainy kinetsia XX – pochatku XXI st. [Academic bandura art of Ukraine at the end of the 20th – beginning of the 21st century]. Kyiv : IMFE Ryl's'koho NAN Ukrainy.
4. Matviiv, H. V. (2021). *Zvukoobrazni chynnyky suchasnoyi bandurnoyi tvorchosti: instrumentalno-vykonavskyi avtorskyi pidkhid* [Sound-image factors of contemporary bandura creativity: instrumental-performative author's approach] (Candidate dissertation). Odessa : Odesa National Music Academy.
5. Pavlenko, L. (2016). Vplyv ansamblevoho vykonavstva na rozvytok bandurnoho mystetstva XX–XXI st. [The influence of ensemble performance on the development of bandura art in the 20th–21st centuries]. *Kultura Ukrainy*, 54, 44–54.
6. Savchuk, I., & Bilyanska, T. (2023). Bandura in the compositional creativity of Maryna Denysenko in the late 1990s – early 2000s: genre-stylistic context of concepts. *Khudozhnia kultura. Aktualni problemy*, 19 (1), 80–98. DOI: [https://doi.org/10.31500/1992-5514.19\(1\).2023.283127](https://doi.org/10.31500/1992-5514.19(1).2023.283127)
7. Yanitskyi, T. (2012). Musical thinking in the system of transcribing and translation of music for bandura. *Muzyne mystetstvo i kultura*, (16), 442–452.
8. Druzha, I., Mandziuk, L., Novytskyi, K., Vodolieieva, N., & Panasiuk, I. (2023). Chamber-Instrumental Creative Works of Ukrainian Composers of the Late 20th and Early 21st Centuries: An Experimental Discourse. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*, 13, 106–111. DOI: <https://doi.org/10.33543/j.130237.106111>

Дата першого надходження статті до видання: 20.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.04.2026